

мантику об'єднання цих концептуальних полів. Узагальненість комунікативної позиції мовця, який є представником влади, зумовлює й використання займенникових форм 1-ої особи множини ми та присвійних займенників – *наш, наше, наші*. Мовленнєвою формулою інтеграції влади з народом є «*Ми (влада) + народ = єдина держава*» та «*Ми (влада) + народ = позитивні зміни*». Комунікативна роль політиків, які обирають цю тактику, є популістською оскільки актуалізує вдавене поєднання з народом, але насправді є формою дистанціювання від аудиторії.

Література

1. Борисова И. Н. (1996). Дискурсивные стратегии в разговорном диалоге. [В:] *Русская разговорная речь как явление городской культуры*. Екатеринбург, с. 21–48.
2. Водак, Р. (1997). *Язык. Дискурс. Политика*. – Волгоград, 139 с.
3. Дейк, Т. А. ван і Кинч В. (1988). Стратегии понимания связного текста. [В:] *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. 23: Когнитивные аспекты языка. Москва, с. 153–211.
4. Иссерс, О. С. (2006). *Коммуникативные стратегии и тактики русской речи*. Москва, 288 с.
5. Кондратенко, Н. В. (2007). *Український політичний дискурс: текстуалізація реальності*. Одеса, 156 с.
6. Седов, К. Ф. (2004). *Дискурс и личность: Эволюция коммуникативной компетенции*. Москва, 320 с.
7. Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістична енциклопедія: Напрями та проблеми*. Полтава, 712 с.
8. Сковородников, А. П. (2004). О необходимости разграничения понятий «риторический прием», «стилистическая фигура», «речевая тактика», «речевой жанр» в практике терминологической лексикографии. [В:] *Риторика – Лингвистика*. Вып. 5. Смоленск, с. 5–11.
9. Славова, Л. Л. (2012). *Мовна особистість лідера у дзеркалі політичної лінгвоперсоналогії: США – Україна*. Житомир, 360 с.
10. Янко, Т. Е. (2001). *Коммуникативные стратегии русской речи*. Москва, 384 с.

УДК 811.161.2+811.161.1::340

DOI:10.32626/2309-9771.2019-50-56-59

Анастасія Кісельова
кандидат філологічних наук, доцент кафедри
прикладної лінгвістики Національного університету
“Одеська юридична академія” (Україна, Одеса)
e-mail: aakiselyova@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0292-6723

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУДОВОГО МОВЛЕННЯ

Стаття розглядає основні аспекти вдосконалення судового мовлення, зокрема його писемного різновиду. На матеріалі текстів судових рішень розглянуті розповсюджені мовні помилки. Виокремлено та описано чотири основні аспекти за якими класифіковані знайдені помилки, пов'язані з вживанням неправильних слів, ненормативним сполучанням слів, застосуванням неправильних прийменників та ненормативним вживанням розділових знаків. Подано опис та приклади до кожного з наведених аспектів.

Ключові слова: мовна помилка, порушення норми, мовна норма, судове мовлення, судові рішення.

Kiselova Anastasiia Relevant aspects of the legal discourse normativity improvement

Even though Ukrainian is a state language, a lot of speakers still aren't confident in their usage of the language, especially when dealing with the formal aspects. One of the most representative fields is legal discourse. Consequently, the main goal of the article is the classification and description of errors in Ukrainian court's decisions. To achieve this goal materials found in the actual examples of lingual mistakes were classified and explained.

The object of the study is legal speech, the subject - instances of inconsistencies to Ukrainian lingual standards found there.

Fifty court decisions accessible in Internet became the facts of this study.

Many errors were found. This work draws attention to four main groups of mistakes, such as the use of wrong word forms, the use of words in a wrong meaning, incorrect use of prepositions and irregular use of punctuation.

Given examples clearly show that a significant number of language mistakes in court documents are caused by overlapping rules of Russian and Ukrainian languages - the linguistic interference. Such mistakes often go unnoticed because of their unconscious nature and so continue to spread in legal speech. This underlines the importance of further development of the topic and dissemination of its results.

Key words: language mistake, language standards, court's decision, legal speech.

Пункт 6 статті 1 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (25.04.2019) говорить, що «навмисне спотворення української мови в офіційних документах і текстах, зокрема навмисне застосування її з порушенням вимог українського правопису і стандартів державної мови тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом». Однак, не зважаючи на такі сміливі слова, велика кількість чинних юридичних документів у нашій країні на сьогодні містять досить велику кількість мовних помилок. Зазначене актуально в тому числі й для сфери судочинства. Судові рішення, що наявні у публічному доступі на сайті Єдиного державного реєстру судових рішень, у більшості випадків аж ніяк не відповідають вищезазначеним вимогам, а, отже, очевидним є факт, що мовлення державних службовців в цілому і працівників судових органів зокрема потребує істотного вдосконалення. Саме це і увиразнює актуальність нашої статті, яка акцентує увагу на найбільш актуальних аспектах, розгляд яких має зараз, на нашу думку, стати першочерговим завданням курсів, направлених на вивчення української мови у ВНЗ, а також при проходженні курсів підвищення кваліфікації.

Досліджуючи наукові праці, присвячені аналізу та вдосконаленню судового мовлення, ми знайшли роботи З.В. Ромовської стосовно значеннєвих помилок та порушення логічних зв'язків, О.В. Чорноус про питання пунктуаційних помилок, а також С.О. Шестакової, що пропонує короткий огляд загальних тенденцій. Цікавим у досліджуваному аспекті також видається "Посібник із написання судових рішень" [Куйбіда 2013], виданий в межах проектів «Справедливе правосуддя» Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) та «Підвищення рівня правової обізнаності стосовно прав людини та механізмів їхнього захисту» Координатора проектів Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) в Україні у співпраці з Національною школою суддів України. Проте роботи, яка зосереджувалась б саме на мовних аспектах ми не знайшли, що підкреслює новизну нашої роботи.

Метою статті є класифікація та опис найактуальніших для вдосконалення аспектів судового мовлення.

Об'єктом дослідження є судові мовлення, предметом — знайдені в ньому випадки невідповідності нормам української мови.

Фактичним матеріалом стали тексти 50 судових рішень, представлених у широкому доступі на сайті «Єдиний державний реєстр судових рішень – автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень на офіційному веб-порталі судової влади України».

Отримані результати ми для зручності подальшого використання розділили за чотирма мовними рівнями: морфологічним, лексичним, синтаксичним та пунктуаційним.

На морфологічному рівні розглядаємо помилки, що полягають у неправильній словозміні чи вживанні ненормативної форми певної частини мови.

Так, наприклад, важливим аспектом є дієприкметники, що в українській мові у теперішньому часі вживаються обмежено. Однак, велика кількість судових текстів продовжує використовувати активні дієприкметники теперішнього часу, які є неприродними для української мови але широко вживаються у російській, особливо в офіційно-діловому стилі ([...*громадянина України, одруженого, маючого двох малолітніх дітей, раніше не судимого, підприємця, зареєстрованого та проживаючого за адресою: АДРЕСА_1...*]).

Певні проблеми виникають також із займенниками, зокрема із нерозрізненням форми Родового відмінка особового займенника “вони” – “їх” та присвійних займенників “їхній, їхня, їхнє, їхній”. Останні є нормативними для української мови на відміну від російської, де вважаються просторічною вимовою ([...*але щодо яких суд вирішив питання про їх права та обов'язки...*]) та [...*що після смерті ІНФОРМАЦІЯ_1 р. їх батька ОСОБА_3 відкрилась спадщина...*])

Розповсюдженою помилкою на цьому рівні також є вживання в українській мові безособові форми дієслова на -но, -то у поєднанні із називанням діяча в орудному відмінку ([Судом *встановлено...*]), [Протягом *установленого строку заявником не виконано вимоги зазначеної ухвали...*] та [...*відповідачем до апеляційної скарги було надано докази сплати судового збору (квитанці від 29.12.2015 № 173), оскільки скаргником не було надано...*]). В українській мові вживання таких форм доречно лише у випадку, коли дію виконує невідома або неназвана особа.

Лексичний рівень представлений великою кількістю різноманітних помилок, що полягають у вживанні слів, яких не існує в українській мові чи вживанні українських слів у хибному значенні. Серед найпоширеніших, на які, на нашу думку, необхідно звертати окрему увагу, вважаємо:

1. “набирати законної сили”, хоча нормативними є варіанти “набути законної сили” чи “набути сили закону”, залежно від конкретного значення звороту ([Згідно з ч.3 ст.105 ГПК України, *постанова набирає законної сили з дня її прийняття...*]);

2. слово “діюче” (від рос. “действующее”) у значенні “чинне” («[...*відзив на позовну заяву з викладенням мотивів повного або часткового відхилення вимог позивача з посиланням на діюче законодавство...*]) (тут і далі — пунктуація та орфографія прикладів збережена);

3. використання слова “наступних” (рос. – “следующих”) перед переліком, де, згідно з нормами, має бути вжито “таких” (*[...апеляційний господарський суд дійшов висновку про відсутність підстав для задоволення апеляційної скарги, з наступних підстав...]*);

4. тлумачення слова “вірно” як “правильно”, а не у властивому йому значенні “відданий, який не зраджує” (*[Слід зазначити, що скаргником невірно здійснюються арифметичні розрахунки...]*);

5. нерозрізнення значень понять “строк” (“певний період у часі, зі впливом якого пов’язана дія чи подія, яка має юридичне значення”) та “термін” (“певний момент у часі, з настанням якого пов’язана дія чи подія, яка має юридичне значення”) та замінення їх одне одним (*[Роз’яснити право на подачу до апеляційного суду заперечень на апеляційну скаргу в письмовій формі в строк до 10 червня 2016 року...]*);

6. мотивоване допущеною у законодавчій базі помилкою вживання слова “підлягає” (“знаходиться під чимось”) у значенні “належить/необхідно” (*[За таких обставин заява ФОП ОСОБА_1 підлягає поверненню...]*);

7. використанні конструкції *[...на протязі двох років...]* там, де належить вживати “протягом”, бо “на протязі” (укр.) перекладається як “на сквозняке” (рос.);

8. вживання дієслова “являться” замість дієслова “бути” (*[...виходячи з об’єктивних обставин, як-то майновий стан заявника тощо, та не являється обов’язком суду...]*).

Щодо синтаксичного рівня, тут насамперед необхідно звертати увагу на неправильне вживання прийменників та сполучення й узгодження слів із порушенням норм української мови:

- *[...документів, наданих в обґрунтування своїх позовних вимог...]*, де прийменник “в” має бути замінений “на”;

- *[Заслухавши пояснення представника позивача та дослідивши письмові докази по справі, суд приходить до висновку...]* — у першому випадку варто вживати прийменник “у”, а в другому — безприйменникову конструкцію “дійти висновку” замість калькування російського “приходить к выводу”;

- *[...досудове розслідування здійснено у порушення вимог...]*, де вислів має бути замінений на “на порушення вимог”;

- *[Відповідно адміністративного протоколу...]* та *[...у відповідності до ч.2 ст.194 КПК України...]* суперечать нормі, за якою незмінними прийменниковими конструкціями є “відповідно до” та “у відповідності з”;

- *[...може стати чинником для прийняття ним спроб уникнути відповідальності...]* — в цьому випадку слово “спроб” помилково поєднують зі словом “прийняття”, замість нормативного “здійснення”;

- *[Як доказ неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права...]*, де помилка є результатом комбінування українського “тих самих” (яке і є правильним варіантом) і російського “одних и тех же”;

- *[За таких обставин колегія не приймає до уваги наведене відповідачем у клопотанні...]*, яке представляє одну з найпоширеніших помилок російсько-української інтерференції, бо в українській мові такі слова, як “увага”, та “участь” сполучаються із дієсловом “брати”.

Пунктуаційний рівень представлений двома основними типами помилок - пропущеними розділовими знаками та вживанням розділових знаків у невластивих для них ситуаціях:

1. часткова вставної конструкція (*[Тобто, за наведеною нормою _ в касаційній скаргі слід наводити конкретні норми...]*);

2. неправильне оформлення дієприкметникових та дієприслівникових зворотів (*[Відповідачі належним чином повідомленні телефонограмами про дату, час та місце розгляду справи, у судові засідання не з’явилися...]*);

3. нехтування правилами відокремлення підрядних частин від головних у складнопідрядних реченнях (*[...відсвяткувати приїхав її чоловік з Запоріжжя _ де він працює...]*);

4. вживання ком перед обставинами у поширених реченнях (*[...стосовно підготовки відповідними фахівцями науково-консультативної ради наукового висновку щодо норми права, яка неоднаково застосована судом касаційної інстанції, у справі № 908/4804/14...]*);

5. вживання коми перед “тощо” (*[...вирішується в кожному конкретному випадку на розсуд суду виходячи з об’єктивних обставин, як-то майновий стан заявника, тощо, та не являється обов’язком суду...]*);

6. нерозрізнення вставного “зокрема” та “зокрема” на початку звороту, зо уточнює зміст (*[...яким внесено зміни до Закону № 3674-VI, зокрема, в частині розміру ставок судового збору...]* та *[...матеріали, додані до клопотання, зокрема, рапорти містять дані...]*);

7. безпідставне вживання “;” на місті “,” (*[...він може знищити, сховати або спотворити будь-яку з речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; незаконно впливати на свідків, перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином...]*);

8. вживання "—", а також ",," між підметом та присудком, вираженим дієсловом, що суперечить нормам української мови ([...суд — встановив...], [...суд , встановив...] чи [...суд ,— встановив...]).

Запропонована класифікація, отже, ілюструє ті аспекти мовної норми української мови, які і досі залишаються не повною мірою зрозумілими для носіїв мови і, як результат, спричиняють велику кількість помилок під час укладання документів, зокрема такого рівня офіційності та стандартизованості, як судові рішення. Результати нашої роботи, таким чином, вважаємо перспективними для застосування у створенні програм різноманітних навчальних курсів з української мови (зокрема за професійним спрямуванням) та для загального підвищення рівня володіння державною мовою працівниками різних судових установ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Куйбіда, Р. і Сироїд, О. (2013) *Посібник із написання судових рішень*. Київ, 224 с.
2. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] / Режим доступа: <http://www.reyestr.court.gov.ua>. – Назва з екрану.

УДК 811.161.2'373;821.161.2К1/7.08

DOI:10.32626/2309-9771.2019-50-59-63

Борис Коваленко
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри
української мови Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський, Україна)
e-mail: kovalenko.bor@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3764-856X

ЛЕКСИКА ХУДОЖНІХ ТВОРІВ М. КОЦЮБІНСЬКОГО В ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ОПИСАХ

У статті проаналізовано лексикографічні праці, у яких є лексеми, що тлумачаться з покликаннями на твори М.М. Коцюбинського, та проаналізувати їх у лексико-стилістичному та лексико-граматичному аспектах.

Аналіз мовного матеріалу показав, що у словниках української мови, починаючи з другої половини XIX ст. і до сьогодні, є покликання на твори М. М. Коцюбинського. Лексика, якою він послуговувався, як правило, загальнонародна, кодифікована словниками і довідниками, хоч частина таких лексичних одиниць подана у СУМ із різними ремарками: розм., рідко, діал., заст. тощо. Частина лексичних одиниць не кодифікована і побутує лише в усному мовленні.

Ключові слова: М. М. Коцюбинський, лексикографічні праці, словник української мови, маркована лексика, кодифікована лексика.

Kovalenko Borys. Vocabulary of literary works of M. M. Kotsiubynskyi in lexico-graphic descriptions

M.M. Kotsiubynskyi is a writer, cultural and public figure. His linguistic cycle is unique and is the pinnacle of Ukrainian prose from the late XIXth - early XXth centuries, "an outstanding phenomenon in the development of Ukrainian literary language in general, which raised it to a higher degree of quality, expanded its structural-stylistic and specific literary and scientific-journalistic means of expression in the field of vocabulary, phraseology, syntax". The word "individual style", as V. Rusanivskyi notes, is not entirely accurate, since this writer was a grinder of the norms that had already been formed at that time. M.M. Kotsiubynskyi is one of the most honored places among the best masters of Ukrainian culture. He introduced into the Ukrainian literature a new special style of writing, which I. Franko named as the highest triumph of literary skills.

The role of Mykhailo Kotsiubynskyi in the development of Ukrainian linguistics was also significant. He outlined his thoughts about Ukrainian language in literary-critical and publicistic works, letters in which he defended its free, multi-style functioning, criticized false, conservative views on Ukrainian language, outlined the sources and ways of enriching it, expressed his fair views on the issues of linguistics and orthography.

In the article we have tried to identify lexicographic works, which have lexemes, which are interpreted with references to the works of M. M. Kotsiubynskyi and to analyze them in lexico-stylistic and lexical-grammatical aspects.

Analysis of the linguistic material showed that in the dictionaries of the Ukrainian language, since the second half of the XIXth century and to this day, there have been references to the works M.M. Kotsiubynskyi. The vocabulary he used was generally national, codified by dictionaries and directories, although some of those lexical units are given in DUL with different labels: spoken, rarely, dial., old. etc. Some lexical units are not codified and used only in oral speech.

Keywords: M. M. Kotsiubynskyi, lexicographic works, dictionary of Ukrainian language, marked vocabulary, codified vocabulary.